

CREDO KOMMENTAREN

Matthæus Evangeliet II

ved Torben Kjær

Credo Forlag

CREDO KOMMENTAREN

Matthæus Evangeliet II

En indledning og fortolkning
ved
Torben Kjær

 CREDO

Forlagets forord

Dine ord er en lygte for min fod, et lys på min sti (Sl 119,105).

Sådan lyder salmistens vidnesbyrd om Guds ord. Gud har talt ved sine profeter og apostle. Han har talt sit livgivende ord, der kan oplyse det mørke, som mennesket har levet i siden syndefaldets dag. Ordet viser os vejen til Gud og giver os vejledning for vores liv.

Det gælder om at lytte til Guds ord. Både menighedens og den enkelte kristnes liv og vækst i troen står og falder med, at vi gør det.

Formålet med Credo Kommentaren er at hjælpe den enkelte til en dybere indsigt i de bibelske skrifers budskab og derved fremme hele menighedens åndelige vækst og fornyelse. Vi ønsker at være med til at rydde alt det bort, som vil fordunkle bibelordet for os, for at Guds ord kan træde klart frem. Målet er at skabe en bibeltro, videnskabelig baseret kommentar til alle de bibelske skrifter.

Bøgerne i serien skrives af teologer, præster og teologiske forskere og har som målgruppe teologi- og religionsstuderende, forskere, præster, undervisere og andre med interesse for teologi og bibellæsning.

Credo Kommentaren gør kort rede for hvert enkelt skriffs baggrund: Dets tilblivelse, forfatter, form og særpræg. Derefter følger kommentaren til den autoriserede danske bibeloversættelse vers for vers med udgangspunkt

i grundteksten. Det formidles på en måde, så ikke-teologer også kan få udbytte af at arbejde med bøgerne i serien.

Afsnit, der behandler detailspørgsmål, som uddyber vanskelige ord og begreber, eller som kommenterer den teologiske debat, er så vidt muligt placeret i noter eller i ekskurser (korte udredninger) med mindre typer. De

FORORD

fleste henvisninger til grundteksten er placeret i noter. Vi håber dermed at lette læsningen af kommentaren, så alle kan få udbytte af den. Noterne og ekskursorne er således ikke nødvendige for sammenhængens skyld.

Kommentaren til anden del af Matthæusevangeliet er bind 25 i Credo Kommentaren. Den udsendes med bøn om, at den må berige og opbygge troens liv.

Holger Skovenborg

Forlagschef

Indholdsfortegnelse

Ekskurser	11
Johannes Døbers død (14,1-12)	13
Det første bespisningsunder (14,13-21)	16
Vandringen på søen (14,22-33)	20
Helbredelser ved Genesaret (14,34-36)	25
Spørgsmålet om rent og urent (15,1-20)	25
Den kana'anæiske kvinde (15,21-28)	31
Helbredelser ved Galilæas Sø (15,29-31)	35
Det andet bespisningsunder (15,32-39)	35
Kravet om tegn (16,1-4)	37
Advarsel mod farisæernes og saddukæernes lære (16,5-12)	39
Rejsen mod Jerusalem (16,13-20,34)	41
Peters bekendelse (16,13-20)	41
Den første lidelsesforudsigelse (16,21-23)	49
Jesu efterfølgelse (16,24-28)	50
Forklarelsen på bjerget (17,1-13)	55
Identifikation af Elias (17,9-13)	58
Drengen med den onde ånd (17,14-21)	60
Den anden lidelsesforudsigelse (17,22-23)	64
Spørgsmålet om tempelskat (17,24-27)	65
Menighedstalen (18,1-19,1)	68
Den største i Himmeriget (18,1-5)	68
Advarsel mod frafald (18,6-9)	72
Lignelsen om det bortkomne får (18,10-14)	75

INDHOLDSFORTEGNELSE

Menighedstugt (18,15-20)	79
Lignelsen om den gældbundne tjener (18,21-35)	84
Om skilsmisse (19,1-12)	91
Jesus og de små børn (19,13-15)	105
Den rige unge mand (19,16-26)	108
Omsorg for disciplene (19,27-30)	114
Lignelsen om arbejderne i vingården (20,1-16)	117
Den tredje lidelsesforudsigelse (20,17-19)	122
Zebedæussønnernes bøn (20,20-28)	123
De to blinde ved Jeriko (20,29-34)	128
I Jerusalem (21,1-25,46)	131
Indtoget i Jerusalem (21,1-11)	132
Tempelaktionen (21,12-17)	135
Forbandelsen af figentræet (21,18-22)	138
Spørgsmålet om Jesu fuldmagt (21,23-27)	141
Lignelsen om de to sønner (21,28-32)	142
Lignelsen om de onde vinbønder (21,33-46)	145
Lignelsen om kongesønnens bryllup (Matt 22,1-14)	151
Spørgsmålet om skat (22,15-22)	159
Spørgsmålet om opstandelsen (22,23-33)	162
Det største bud i loven (22,34-40)	166
Davids søn og Davids herre (22,41-46)	171
Dommen over de jødiske religiøse ledere (Matt 23,1-39)	173
Advarsel mod de skriftlærde og farisæere (Matt 23,1-12)	173
Veråb over de skriftlærde og farisæerne (Matt 23,13-39)	177
Den eskatologiske tale (24,1-25,46)	190
Rammen (24,1-2)	190
Første del af talen: Tegn og genkomst (24,3-31)	191
De sidste tiders tegn (24,3-14)	191
Antikrist, Jerusalem og den sidste trængsel (24,15-28)	197
Genkomsten (Matt 24,29-31)	207
Anden del af talen: Formaning til at være beredt (24,32-25,30)	211

INDHOLDSFORTEGNELSE

Lignelsen om figentræet (24,32-41)	211
Opfordring til at våge (24,42-44)	216
Lignelsen om den tro og den onde tjener (24,45-51)	218
De ti brudepiger (Matt 25,1-13)	221
Lignelsen om de betroede talenter (Matt 25,14-30)	226
Tredje del af talen: Dommen over folkene (25,31-46)	231
Lidelseshistorien (26,1-28,20)	241
Beslutningen om Jesu død (26,1-5)	241
Salvningen i Betania (26,6-13)	242
Judas' forræderi (26,14-16)	245
Nadveren (26,17-29)	246
Forudsigelse af frafald og fornægtelse (26,30-35)	252
Jesu i Getsemane (26,36-46)	254
Arrestationen (26,47-56)	260
Processen mod Jesus i Synedriet om natten (26,57-68)	263
Peters fornægtelse (26,69-75)	267
Processen mod Jesus i Synedriet om morgenen (27,1-2)	269
Judas' død (27,3-10)	270
Processen mod Jesus hos Pilatus (27,11-26)	272
Tornekroningen (27,27-31)	276
Korsfæstelsen (27,32-44)	277
Jesu død (27,45-56)	281
Begravelsen (27,57-61)	287
Gravvagten (27,62-66)	288
Jesu opstandelse (28,1-7)	290
Mødet med den opstandne (28,8-10)	293
Bestikkelse af gravvagten (28,11-15)	298
Missionsbefalingen (28,16-20)	300
Supplerende litteraturliste	307
Hjælpebidler	307
Litteratur i øvrigt	307

Ekskurser

Om tro	64
Skilsmisse og indgåelse af nyt ægteskab	100
Den sidste uge	131
Forståelsen af buddet om næstekærlighed	170
Tolkningen af den eskatologiske tale	210
Harmonisering af opstandelsesberetningerne	294
Den opstandnes åbenbaringsform	297

Johannes Døbers død (14,1-12)

Matthæus har fortalt om besøget i hjembyen Nazaret, og selvom Jesus på dette tidspunkt generelt er anerkendt som profet, afviser byens befolkning ham. Denne afvisning aftegner hans senere skæbne. Han vil blive afvist af Israels ledere. Matthæus fortsætter med at fortælle om en anden profet, Johannes Døber, og hans skæbne. Hans dom over Herodes Antipas' nye ægteskab fører til fængsling og henrettelse.

Struktur:

v.1-2 Herodes' kendskab og identifikation af Jesus

v.3-12 Forklaring:

v.3-5: Situation: Døberens fængsling og årsag

v.6-8: Herodes' fest

v.9-11: Døberens død

v.12: Begravelsen af Johannes

1-2. På den tid er en ubestemt tidsangivelse, der fortæller, at det følgende sker under Jesu galilæiske virke. *Hørte landsfyrsten Herodes rygter om Jesus.* Herodes Antipas er søn af Herodes den Store og tetrark (»fjerdedelsfyrste«) over Galilæa og Peræa.¹ Han er romersk vasalfyrste. *Og han sagde til sine hoffolk: Det er Johannes Døber!* Der er ikke tale om reinkarnation, men om en genoplivelse.

Han er stået op fra de døde er en nødvendig forklaring, fordi Herodes har ladet Døberen henrette. *Og derfor virker disse kræfter i ham* begrundet, hvorfor den angiveligt genopstandne Johannes Døber nu udfører undere. Det gjorde han ikke i sit tidligere liv (Joh 10,41). Derfor refererer til opstandelsen, og det er denne mirakuløse opstandelse, der ifølge Herodes forlener Johannes (dvs. Jesus) med underfulde kræfter².

1 I den græske tekst står den korrekte titel »tetrark«, men Matthæus kan også anvende den folkelige betegnelse »konge« (Matt 14,9). Herodes Antipas er tetrark fra år 4 f.Kr. og til år 39 e.Kr.

2 »Kræfter« (*dynamis*) anvendes om Jesu undere (jf. Matt 7,22; 11,20-23 og 13,54).

3. Matthæus indleder en forklaring på, hvorfor Herodes kan tro, at Døberen er opstået fra de døde.³ *Herodes havde nemlig ladet Johannes gribe, lægge i lænker og sætte i fængsel.* I vers 3-12 fortæller Matthæus, hvad der er sket på et tidligere tidspunkt. Ifølge den jødiske historiker Josefus sad Johannes fængslet i borgen Makærus.⁴ *På grund af Herodias, sin bror Filip's hustru er årsagen til fængslingen. Herodias er datter af Aristobolus og Berenike,⁵ og sin bror Filip's hustru fortæller, at hun tidligere har været gift med Filip, Herodes Antipas' halvbroder.⁶ Josefus kalder Herodias' tidligere mand for Herodes,⁷ og han hedder sandsynligvis Herodes Filip. Denne antagelse bygger på følgende faktorer: a) De fleste af Herodes den Stores sønner hed Herodes, hvor navnet »Herodes« fungerer på samme måde som vores efternavne. Der er en Herodes Arkelaus, en Herodes Filip (tetrarken) og en Herodes Antipas. Det er derfor sandsynligt, at Herodias' tidligere mand Filip hed Herodes Filip.⁸ b) Herodes den Store har da to sønner med navnet Herodes Filip med to forskellige hustruer, og da er der intet usandsynligt i, at de fik det samme navn.⁹ Herodes den Store*

3 Det er interessant at sammenligne med Lukas og Markus, som giver nogle ekstra oplysninger, der tilsammen giver et mere fuldstændigt billede. Luk 9,7-9 fokuserer på Herodes Antipas' vildrede med hensyn til, hvem Jesus er. Lukas standser sin beretning med denne vildrede, mens Markus supplerer, at Herodes til sidst nåede frem til, at Jesus var Døberen. Matt 14,5 fortæller om Herodes Antipas' ønske om at slå Johannes ihjel, men at han viger tilbage af frygt for folk, der mener, at Johannes er en profet. Denne frygt for folket erstattes af frygt for Johannes, for Herodes fornemmer, at Johannes er en mand fra Gud. Herodes er derfor usikker og i vildrede, når han hører Johannes, og Johannes' fængsel ender med at blive en slags beskyttelsesarrest, hvor Herodes Antipas beskytter Johannes imod Herodias (Mark 6,19-20).

4 Josefus, *Ant XVIII* § 119.

5 Herodias var datter af Herodes Antipas' halvbroder Aristobulus.

6 Filip står uden titel, og han er derfor ikke tetrarken Filip, der herskede over nogle områder nordøst for Genesaret Sø.

7 Josefus, *Ant XVIII* § 136. Det er det eneste sted, Josefus omtaler Herodias' tidligere mand.

8 Bruce 1982, 26-27.

9 Herodes den Store fik en søn med Kleopatra, der fik navnet Herodes Filip (tetrarken), og en søn med Mariamme II, der fik navnet Herodes Filip, tidligere gift med Herodias.

har to sønner, der hedder henholdsvis Antipater og Herodes Antipas, hvor Antipas er en kortform for Antipater. c) Filip er en anden end tetrarken Filip, da Herodias har en datter med denne Filip, mens tetrarken Filip dør barnløs. d) Jesus og disciplene har været tæt på begivenhederne, og det er derfor usandsynligt, at de skulle huske galt vedrørende personer i en historie, der har berørt dem personligt.¹⁰

4-5. Johannes Døber bliver fængslet, fordi han har anklaget Herodes for at have overtrådt Guds lov ved at ægte Herodias. *Du har ikke lov* refererer til, hvad der er ulovligt ifølge Moseloven.¹¹ Den forbyder ægteskab med en broders hustru (3 Mos 18,16 og 20,21).¹² *At have hende* er her en betegnelse for ægteskab.¹³ *Herodes ville også have slået ham ihjel* fortæller om Herodes' intention, men frygten for folket holder ham tilbage. *En profet* er en person, der er kaldet og sendt af Gud, og som bringer budskab fra Gud (jf. Matt 11,9 og 21,23-27).

6-9. Festen bliver en gunstig lejlighed for Herodias til at skaffe Døberen af vejen. Herodias' datter hedder Salome, og hun bliver senere gift med tetrarken Filip. Dansen fortæller om en hellenistisk vasalfyrstes form for underholdning ved en festbanket.¹⁴ Herodes afgiver ved den lejlighed et løfte, der måske mest af alt skal imponere hoffet og gæsterne. Det viser hans magt, rigdom og store gavmildhed. *Tilskyndet af sin mor siger hun: Giv mig Johannes Døbers hoved på et fad!* Herodias får altså chancen for hævn. *Kongen blev ked af det.* Her bruges den folkelige betegnelse »konge« om Herodes. *Men på grund af sin ed og sine gæster befalende*

10 Den bedste fremstilling af dette problemkompleks finde i Hoehner 1980, 110-172.

11 Det græske ord *eksestin* anvendes om det, der er lovligt ifølge Moseloven i Matt 12,2-4; 12,10-12; 19,3; 22,17 og 27,6.

12 Moseloven forbyder, at en mand gifter sig med sin broders hustru, medmindre der er tale om et leviratsægteskab, der sigter på at skaffe den afdøde bror efterkommere.

13 Jf. Joh 4,17-18; 1 Kor 7,2 og 7,13.

14 Der har været mange spekulationer om dansens karakter, om den har været erotisk, forførende etc., men det er alt sammen spekulationer. Selv i en jødisk kontekst ville en prinsesse som Salome kunne danse uden at tabe sin værdighed (Hoehner 1980, 156-157). Herodes' fester var kendt for deres udsvævende karakter, og det gør scenen med Salomes dans og Herodes' ed historisk troværdig (jf. Keener 1999, 400).

han, at hun skulle have det. Herodes Antipas er bundet af sin ed. En mand, der bryder sin ed, kan man ikke stole på. Hvis han afslår at opfylde løftet, taber han ansigt og vanæres over for gæsterne.

10-12. Herodes giver den nødvendige befaling, *og hans hoved blev bragt på et fad og givet til pigen, og hun bragte det til sin mor.* Det græske ord, der er gengivet med *pigen (korasion)*, anvendes om unge giftefærdige piger mellem 12 og 14 år.¹⁵ *Men hans disciple kom og hentede liget og begravede ham. Og de gik hen og fortalte Jesus det.* Jesus underrettes, og det får konsekvenser (vers 13).

Der er et skæbnefællesskab mellem Johannes Døber og Jesus, og derfor kaster henrettelsen af Johannes sin skygge ind over Jesus (se Mærk 9,12-13). Begge er sendt af Gud, begge bringer et budskab fra Gud, og begge bliver afvist, fængslet og henrettet af magthaverne. Der er også ligheder, når det gælder disse, for både Herodes og de jødiske ledere (Matt 21,46) frygter skaren, og både Herodes Antipas (af Herodias) og Pilatus (af de jødiske ledere) bliver presset til at lade Jesus henrette. Døberens død er en foregribelse af Jesu død (Matt 17,12).

Det første bispisningsunder (14,13-21)

Matthæus har fortalt om henrettelsen af Johannes Døber og fortæller nu om det første bispisningsunder, der finder sted nogen tid derefter. Jesus sejler over til østsiden af Genesaret Sø, og her møder han store skarer ved Betsajda Julias.

Struktur:

- v.13-14 Situation
- v.15 Disciplenes opfordring til Jesus
- v.16 Jesu opfordring til disciplene
- v.17 Disciplenes svar: Fem brød og to fisk
- v.18-21 Bispisningsunderet

15 Hoehner 1980, 154-156.

13. Da Jesus får meddelelse om Døberens død,¹⁶ drog han som konsekvens deraf bort i en båd (jf. Matt 4,12). Jesus sejler over til østsiden af Genesaret Sø til et øde sted i nærheden af Betsajda Julias (Luk 9,10).¹⁷ Ordene *for at være alene* viser,¹⁸ at Jesus ikke handler af frygt for at møde den samme skæbne som Døberen,¹⁹ men ønsker at være sammen med disciplene (jf. Mark 6,30-31). Henrettelsen af Døberen markerer derfor en overgang til en ny fase i Jesu virke, der er præget af tilbagetrækning og undervisning af disciplene.²⁰ Men en stor skare af mennesker har opdaget, hvor de er på vej hen, og kommer gående langs søen og finder dem.

14. *Og da de gik ud.*²¹ Jesus og disciplene forlader det sted, hvor de opholder sig (Luk 9,11 og Joh 6,1-5). Jesus ser den store skare, *og han fik medlidenhed med dem.*²² På græsk bruges der et ord, der betyder »at forbarme sig« eller »at få medlidenhed med«, og hver gang det anvendes om Jesus,²³ betegner det en aktiv medlidenhed. Sammenhængen fortæller, at Jesus identificerer sig med mennesker og lider med dem, og derfor tager han menneskers lidelse på sig og bærer den selv (jf. Matt 8,17). Helbredelserne af de syge viser, at hans medlidenhed bevæger ham til at handle.

- 16 Der går nogen tid mellem henrettelsen af Døberen og det første bespisningsunder. Døberens disciple skal først begrave ham og rapportere til Jesus (Matt 14,12), disciplene skal rapportere til Jesus om deres mission (Mark 6,30-31), og Herodes Antipas skal høre om Jesus, så han kan nå frem til sin konklusion (Matt 14,2 og Mark 6,14).
- 17 Luk 9,10 fortæller, at de drog bort til en by ved navn Betsajda, og Matt 14,13 og Mark 6,32 fortæller, at de drog bort til et øde sted, og derved præciserer de, at målet var et øde område ved Betsajda Julias.
- 18 Min oversættelse.
- 19 Denne tolkning bekræftes, når vi ser, at Jesus kort efter vender tilbage til Galilæa.
- 20 Bruggen 1998, 187-190. På samme måde markerer fængslingen af Johannes Døber en overgang til en ny fase i Jesu mission nemlig det store galilæiske virke (jf. Matt 4,12).
- 21 Min oversættelse. DO har: *Og da han kom i land.* Verbet *exelthōn (de gik ud)* refererer her til det øde område (vers 13). Dette bekræftes af Joh 6,3-5 (således Lenski 1964, 562 og Hendriksen 1974, 593).
- 22 Min oversættelse.
- 23 Matt 9,36; 14,14; 15,32; 18,27; 20,34; Mark 1,41, 6,34; 8,2; Luk 7,13 og 15,20.

15. Med ordet *aften* er der tænkt på, at det er sidst på eftermiddagen (jf. Mark 6,3).²⁴ Disciplene tager initiativet og minder Jesus om hans ansvar for skaren. *Stedet her er øde, og det er allerede sent* er disciplenes beskrivelse af situationen. De opererer med en form for todimensionel virkelighedsopfattelse, hvor virkeligheden er beskrevet ud fra stedet og dets begrænsning (*øde*) og tiden og dens begrænsning (*sent*). Med *øde* betoner de, at her er der ingen huse, ingen mad og ingen ressourcer. Med *sent* betoner de, at de også er ved at løbe tør for tid. Snart bliver det mørkt. Disciplenes virkelighedsopfattelse stemmer imidlertid ikke med virkeligheden, for de tænker ikke på, at Jesus også er der midt i det øde og i tiden. Ud fra disciplenes virkelighedsopfattelse er det derfor en fornuftig og nødvendig plan at sende skarerne bort, så de kan nå at proviantere i byerne. Jesus skal sende dem bort, for det kræver hans autoritet, og skaren må klare sig selv med den mad, de kan finde i de nærliggende landsbyer.

16-17. Jesus har en anden plan. Mad til skaren er disciplenes ansvar. *De behøver ikke at gå* fortæller, at det ikke er nødvendigt,²⁵ at skaren forlader stedet. I disciplenes optik er det. Jesus åbenbarer imidlertid, at der er en anden mulighed. *Giv I dem noget at spise* er en opfordring til disciplene, der skal fortælle dem, at de har ressourcer, som de ikke tænker på. De har været vidne til Jesu undere, og de er netop vendt tilbage fra deres mission, hvor der skete store ting i Jesu navn (Mark 6,30-31); derfor burde de være bevidste om, at de på hans opfordring og med hans autoritet kunne bede om, at et under må ske. Men de ser ikke opfordringen som et evangelium, der åbner for Guds riges kræfter. *De sagde til ham: Vi har kun fem brød og to fisk her.* Disciplene ser opfordringen som en befaling, der kræver det umulige af dem. De tænker udelukkende på menneskelige ressourcer, og da er situationen håbløs og opfordringen meningsløs.

18-19. Disciplene har altså svigtet, og Jesus tager nu ansvar for situationen. *Han tog de fem brød og de to fisk, så op mod himlen og velsignede dem.* Jesus takker Gud for maden, bryder brødet og beder disciplene om at dele ud. Umiddelbart handler Jesus som en jødisk fader, der velsigner,

24 *Opsia* kan bruges både om tiden før og efter solnedgang.

25 Der bruges *khreian*, der her har betydningen »nødvendighed« (de er ikke nødt til at gå bort).

bryder og deler brødet ud, men af det følgende kan vi se, at grænserne for det normale aftensmåltid sprænges. Gennem velsignelsen formidles Guds nyskabende kræfter til brød og fisk, så de få brød og fisk kan mætte den store skare. Der er en parallel til dette i 2 Kong 4,42-44, hvor profeten Elisa befaler, at lidt brød skal sættes frem for folk, men alle bliver alligevel mætte, og der bliver rester tilovers (jf. 2 Kong 4,1-7). På samme måde tager Jesus det, der er alt for lidt, og bispiser skaren, og der bliver rester tilovers. Jesus er dog større end profeten Elisa, for han er Immanuel (Matt 1,23) og Guds søn (Matt 14,33). Bispisningsunderet er et skabelsesunder, og det peger frem mod en nyskabt og forvandlet jord, hvor der ikke er mangel på ressourcer og ingen nød, men rigdom og overflod. Jesu undere er manifestationer af Guds rige, og da Jesus ofte beskriver det fuldendte Guds rige som et festmåltid (Matt 8,11-12; 22,2ff og 25,10), er bispisningsunderet en foregribelse af dette. At maden deles ud fortæller sammen med vers 20, at der er tale om et rigtigt måltid.²⁶

20-21. Med ordene *og alle spiste og blev mætte* konstateres underet, og med ordene *og de samlede stykker sammen, som var tilovers, tolv kurve fulde* bekræftes underet. *Der var omkring fem tusind mænd, som havde spist, foruden kvinder og børn.*

Beskrivelsen af skarens situation (Matt 14,15), mæthed (Matt 14,20) og rester fra måltidet (Matt 14,20) viser, at det var et virkeligt bispisningsunder. Beretningen skal da forstås i dens ligefremme betydning. Det er karakteristisk ved bispisningsunderne, a) at Jesus er årsag til problemet,

26 Ofte har man tolket mere ind i bispisningsunderet og set det som en nadverallegori, en foregribelse af nadveren eller som en egentlig nadverhandling pga. de store ligheder med nadverens indstiftelse (Matt 26,26). Lighederne går imidlertid ikke ud over det, der er fælles for ethvert jødisk måltid (*tog, velsignede, brød og gav*). De afgørende tydeord (*dette er ...*) og vinen mangler, og vi har nogle forstyrrende fisk, mæthed og rester, som ikke passer ind i en nadverhandling. Andre ser i bispisningsunderet en gentagelse af mannaunderet (2 Mos 16), og at Jesus åbenbarer sig som en ny Moses, men der er ikke noget eksplicit i Matthæus' beretning, der tydeliggør en linje til Moses og mannaunderet. Der findes også en politisk tolkning, hvor man betoner, at der er tale om 5000 mænd, der søger en militær leder i Jesus. Men der ikke belæg i teksten for denne tolkning. Witherington 1990, 96-101 og Blomberg 2005, 103-108, har en oversigt over forskellige tolkninger.

da han holder på skaren; b) at underet sker på Jesu initiativ og kommer uventet, og c) at det åbenbarer en uventet side af Jesu magt.²⁷ Fokus i beretningen er på to ting: For det første Jesu medlidenhed og ubegrænsede magt. Medlidenheden manifesterer sig i helbredelser og bispisning, og de åbenbarer, at Jesus er Gud. Ligesom Gud ifølge GT helbreder, velsigner og forvandler, således helbreder, velsigner og forvandler Jesus. Jesus er Gud med os (Immanuel, jf. Matt 1,23).²⁸ For det andet fokuseres der på disciplene, som inviteres til at tage del i Jesu medlidenhed og ubegrænsede magt. Det sker på hans opfordring og virkeliggøres i tro, men her svigter disciplene. De forstår ikke og tror ikke, og de bliver derfor ikke delagtige i Jesu magt og barmhjertighed.

Vandringen på søen (14,22-33)

Jesus har bispist en stor skare på østsiden af søen, og han har åbenbart sig som »Gud med os«. Straks efter bispisningen giver han befaling om, at disciplene skal sejle over til den anden side. Selv går han op på bjerget for at bede. Et nyt under forberedes.

Struktur:

- v.22-23 Adskillelse
- v.24 Storm
- v.25-26 Vandring på søen
- v.27 Åbenbaring
- v.28-29 Vandring på søen
- v.30 Storm
- v.31-33 Forening²⁹

22. *Straks efter nødte Jesus disciplene til at gå om bord i båden og tage i forvejen over til den anden bred.* Ordet *nødte* er et stærkt ord, der fortæller, at Jesus tvinger disciplene til at forlade området. Matthæus

27 Gerhardsson 1991, 81-87.

28 Jf. Nolland 2005, 587.

29 Strukturen er koncentrisk. Vers 22-23 svarer til vers 31-33; vers 24 til vers 30, vers 25-26 til 28-29 og vers 27 er centrum.

giver ingen forklaring. Den får vi i Joh 6,14f, der fortæller om skarens messianske begejstring. De ser Jesus som en national-politisk befrier. Skarens begejstring påvirker åbenbart disciplene. Jesus tvinger dem derfor bort for deres egen skyld, for Jesus er ikke en politisk heltekonge. Mark 6,53 fortæller, at disciplene lander i Genesaret, som ligger vest for Kapernaum. Jesus sender derefter skaren bort – for dens egen skyld og for at dæmpe dens messianske begejstring.

23. Jesus sender også disciplene og skaren bort for sin egen skyld.³⁰ Skarens messianske begejstring er en fristelse til at opfylde menneskers forventninger om helbredelse, brød og magt (Joh 6,14-15) og til at afvise Guds vej, der fører til lidelse og død. Jesus møder fristelsen med bøn. I den styrkes lydigheden mod Faderen. Sætningen *Og da det var blevet aften, var han alene dér* forbereder det følgende.³¹

24-25. Båden *trængtes hårdt af bølgerne*.³² Disciplene er ikke i livsfare, men båden er presset af vind og bølger.³³ De er dog nået *mange stadier fra land*. En stadie er 192 m.

Romerne opdelte natten i fire nattevagter, og den fjerde nattevagt er fra ca. 3 nat og til ca. 6 morgen.³⁴ Jesus har da brugt det meste af natten på bøn, men kommer nu til disciplene *gående på søen*. Jesus åbenbarer sig som Gud. Der er tale om en jahvistisk analogi. Ligesom Gud er herre over vandet, baner sig vej gennem vandet og vandrer på det ifølge GT (Job 9,8; 38,16; Es 43,16 og jf. Sl 77,20), således er Jesus herre over vandet og

30 Matthæus omtaler kun få gange, at Jesus beder (Matt 11,25-27, 14,23 og Matt 26,36ff). Jf. Mark 1,35; Luk 5,16 og 6,12.

31 *Opsia* («aften») er det samme ord, som bruges i Matt 14,15. Det kan bruges både om tiden før og efter solnedgang. Vers 25 viser, at det er aften.

32 Min oversættelse. På græsk står der en passivform, som betyder *trænges hårdt* eller *presses*.

33 Ofte forstår man båden som et symbol for menigheden, men der er ikke noget i beretningen, der antyder, at det skal forstås symbolsk eller allegorisk, og en symbolsk tolkning vil også betyde, at menigheden er uden Jesus, og at Jesus opfordrer Peter til at træde ud af båden og forlade menigheden.

34 Nattevagterne er fra 18-21, 21-24, 24-3 og 3-6 morgen.

vandrer på det ifølge NT. Jesus er herre over naturen og dens kræfter. De begrænser ham ikke eller hindrer ham i at gøre, hvad han vil.³⁵

26-27. Da disciplene får øje på ham, bliver de skrækslagne, idet de mener, der må være tale om et spøgelse.³⁶ På grund af mørket ser de ikke andet end et væsen, der nærmest svæver hen over vandet. *Et spøgelse* betegner måske en dæmon eller en afdøds sjæl. *Og de skreg af frygt.* Gamle lag af overtro bryder frem og fylder dem. Jesus har åbenbaret sig i handling ved at komme gående på søen, men de genkender ham ikke. Nu åbenbarer han sig i ord. *Vær frimodige* er en opfordring til at være modige (Matt 9,2 og 9,22). Frygt og mod er modsætninger. *Det er mig* er begrundelsen for opfordringen, og begrundelsen viser, at disciplene ikke selv skal bekæmpe frygten, men lade sig fylde af Jesu guddommelige nærvær. Det giver ro, mod og frihed til at være dem, de er, og hvor de er. *Det er mig* er en identifikationsformel,³⁷ der også begrunder den følgende opfordring: *Frygt ikke.* Der er ingen grund til at frygte, når han er hos dem, for han er herre over vandet og vinden. De er nu sikre.

28-29. *Men Peter sagde til ham: Herre, er det dig.* DO's gengivelse udtrykker, at Peter er usikker på, om det virkelig er Jesus. Den græske sætning kan i stedet gengives således: *Herre, når det er dig,* og det er bedst, da sammenhængen viser, at Peter er overbevist om, at det er Jesus.³⁸ Det svarer nærmest til et: *Fordi det er dig.*³⁹ *Herre* er her en betegnelse for en person, der har del i Guds suveræne magt over naturens kræfter.

35 Den alternative tolkning er den mytologiske tolkning (Davies/Allison 1991, 503-504). Vandet betragtes som kaosmagter, der er i oprør, eller man mener, at det er dæmonmagter, der pisker vandet op, og ved at vandre på søen undervinger Jesus kaosmagterne. Der er dog ingen spor af en mytologisk tolkning i teksten.

36 Ordet *phantasma* (*spøgelse*) findes i NT kun her og i Mark 6,49.

37 Man tolker ofte ordene *det er mig* som en åbenbaringsformel, der refererer til 2 Mos 3,14 (og jf. Es 41,4; 43,10 og 47,8-10), hvor Gud åbenbarer sig for Moses med ordene: »Jeg er den, jeg er!« Dette bekræfter da, at Jesus åbenbarer sig som Gud. Men ordene fungerer naturligt som en identifikation.

38 Tiltalen *Herre* og opfordringen til, at Jesus skal befale Peter at komme ud på bølgerne, viser, at Peter er overbevist om, at det er Jesus. Hvis han havde været i tvivl, ville han have krævet forsikringer og beviser på, at det virkelig var Jesus.

39 Jf. Hoffman/Siebenthal 1985, 552.

Man har overvejet, om Peters ønske om at komme ud på vandet er udtryk for hans karakteristiske impulsivitet og overmod, eller selviscenesættelse og fremhævelse af sig selv, eller om det er et udtryk for ægte tro. Jesu befaling peger på, at der ikke er noget negativt over opfordringen. Peter har lært, at disciplene har del i Jesu magt (Matt 10,1 og 14,16). Blot skal det ske på hans befaling. Og Jesus befaler: *Kom!* og Peter adlyder. Befalingen bærer ham. I tro går han. Det umulige viger for Jesu befaling.

30-31. Der er imidlertid en modsætning mellem naturkræfternes synlige magt og Jesu usynlige magt, mellem stærke sanseindtryk og et ord (*kom*) og mellem frygt og mod. Den stærke storm fylder mere og mere i Peters bevidsthed. Han bliver bange og begynder at synke, hvilket viser, at frygten bliver en selvopfyldende virkelighed. Han råber: *Herre, frels mig!* Det samme råb om redning fra druknedøden møder vi i Matt 8,25 (jf. Matt 14,28). Straks rækker Jesus hånden ud og griber fat i ham. Der er måske et ekko fra Sl 144,7 eller 16,17, der beskriver, hvordan Gud redder et menneske. Det opfyldes i Jesus.

Peter havde en lille tro (Matt 8,26), fordi han kun i begyndelsen troede på Jesu befaling og magt. Til gengæld havde han stadig tilliden til, at Jesus kunne redde ham. Spørgsmålet *hvorfor tvivlede du?* fokuserer på, at der ikke var nogen grund til at tvivle. Peter gik jo på Jesu befaling. Tvivl refererer ikke til en intellektuel form for tvivl på f.eks. Guds eksistens eller til den afvisende vantro, men til en vakkende tro, hvor en person splittes mellem tillid og usikkerhed med henblik på, om Jesu ord kan bære (Matt 28,17).

32-33. *Da de kom op i båden, lagde vinden sig.* Matthæus fortæller ikke, hvordan underet sker. Men *mændene i båden kastede sig ned for ham og sagde: Sandelig, du er Guds søn.* Disciplenes reaktion er altså tilbedelse i både ord og handling. *Sandelig* fortæller, at underet bekræfter disciplenes tro på, at Jesus er Guds søn (Joh 1,34; 1,49; Matt 3,17 og jf. 8,29). Underet udløser bekendelsen, og underet har åbenbaret, at Jesus har del i Guds suveræne magt over naturens kræfter. *Guds søn* er da en betegnelse for en guddommelig person, for Jesus vandrer på søen som

Gud, han redder som Gud og stiller stormen som Gud. Jesus gør, hvad kun Gud gør. Disciplene fornemmer noget af dette og sætter ord på det.⁴⁰

Det karakteristiske for Jesu vandring på søen ligesom ved bespisningsunderne er: a) at Jesus er årsag til problemet, da han sender disciplene i forvejen; b) at underet sker på Jesu initiativ og kommer uventet, og c) at det åbenbarer en uventet side af Jesu magt.⁴¹

Fokus i beretningen er først og fremmest på Jesus. Hans vandring på vandet åbenbarer, at han er Gud med en ubegrænset magt over naturens kræfter. Hans hjælp til disciplene og redningen af Peter åbenbarer endvidere, at Jesus er »Gud med os«. Dernæst er der fokus på disciplene. Beretningen fortæller om en ubegrundet frygt, for de er præcis, hvor Jesus vil have dem. Beretningen fortæller om en ubegrundet tvivl, for Peter har set Jesus vandre på søen og ved, at hans befaling og magt kan bære ham. Beretningen fortæller om, at disciple er delagtige i Jesu magt, når han kalder dem, og beretningen fortæller om deres bekendelse. Åbenbaringen af Jesu guddommelige magt slår hul på deres snævre forståelse af Jesus og åbner dem for den guddommelige dimension hos Jesus. Derfor beken-

40 Man skriver ofte om en modsætning mellem Matthæus og Markus vedrørende beretningens afslutning. Markus slutter sin beretning med, at disciplene er ude af sig selv og uforstående, fordi de var forhærdede (Mark 6,51-52), mens Matthæus slutter med en bekendelse til Jesus som Guds søn. Verbet *de var ude af sig selv (existanto)* i Mark 6,51 beskriver imidlertid en erkendelsesproces, hvor disciplene forsøger at integrere nye elementer i deres forståelse af, hvem Jesus er (se Mark 2,12 og 5,42), og Matt 14,33 supplerer med, at disciplene når frem til at indse, at Jesus virkelig er Guds søn. Mark 6,52 begrunder, hvorfor disciplene er i denne erkendelsesproces. De havde ikke forstået bespisningsunderet, som åbenbarer, at Jesus er herre over materielle forhold såsom få brød og få fisk. Han kan derfor også gå på søen og stille vind og bølge. Havde disciplene forstået dette, havde de set og troet, at det var Jesus, der kom vandrende på søen. Disciplenes manglende forståelse forklares med, at deres hjerte var forhærdet. Der er her tale om en relativ forhærdelse, for de er Jesu disciple, som tror og følger ham til trods for deres manglende tro og manglende forståelse, og vandringen på søen viser, at dette under var i stand til at slå huller i deres kategorier og åbne op for en forståelse af det guddommelige hos Jesus (Matt 14,33).

41 Gerhardsson 1991, 81-87.

der de, at Jesus er Guds søn. Denne bekendelse peger frem mod Peters bekendelse (Matt 16,16).

Helbredelser ved Genesaret (14,34-36)

Jesus og disciplene sejler over søen om natten, og de lægger til i Genesaret. Her møder Jesus igen store skarer.

Struktur:

v.34 Situation

v.35-36 Helbredelser

34-36. Genesaret er et frugtbar område, der ligger mellem Kapernaum og Tiberias. På dette tidspunkt har Jesus allerede helbredt mange, og folk kender ham som helbreder, og derfor kommer de også nu til ham med deres syge. Og de beder om *bare at måtte røre ved kvasten på hans kappe*. Gennem berøring formidles helbredende kræfter til de syge (jf. Matt 9,20-22 og Mark 3,10). Der er intet magisk ved det. De syge rækker ud i tro, fordi de har hørt om Jesu helbredelser, og helbredelsen modtages i tro (jf. Matt 13,58). At *alle, der rørte ved ham, blev frelst*, betoner Jesu medlidenhed med folk. Dem, der rækker ud efter ham, kommer han i møde. Udsagnet betoner også hans magt til at helbrede alle. Matt 14,34-36 er et resumé, og det har den funktion at generalisere (jf. Matt 4,23-25; 8,16-17 og 15,29-31). Vi hører typisk om, at Jesus møder enkeltpersoner og helbreder dem. Resumeet fortæller, at Jesus har helbredt i tusindvis af mennesker.

Spørgsmålet om rent og urent (15,1-20)

Markus har beskrevet Jesu helbredende virke i Galilæa, og han fortæller nu om en konfrontation med farisæerne og de skriftlærde. De spørger om, hvorfor Jesu disciple ikke følger de gamles overlevering.

Struktur:

v.1-2 Situation med anklage

v.3-9 Første del af Jesu svar:

- Afvisning af de gamles overlevering
- v.10-11 Anden del af Jesu svar:
 Afvisning af rituel urenhed
- v.12-20 Uddybende forklaring:
 v.12-14: Dom over farisæerne
 v.15-20: Forklaring

1-2. En deputation fra Jerusalem fremfører en officiel anklage. *Hvorfor overtræder dine disciple de gamles overlevering?* Farisæerne har en mundtlig tradition, som man kalder *de gamles overlevering*, og den indeholder en tolkning af Moseloven. Farisæerne mente, at den var forpligtende.⁴² *De vasker ikke deres hænder, før de spiser* er baggrunden for deres anklage. Der er tænkt på en renselse af hænderne før måltidet med det formål at fjerne rituel eller kultisk urenhed.⁴³ Denne form for urenhed opstår ved fysisk berøring med noget, der er urent ifølge Moseloven eller de gamles overlevering, og den fjernes ved en renselse. Moseloven indeholder ikke en generel regel om rituel vask af hænderne før måltidet, men foreskriver, at præster skal vaske hænder og fødder, før de går ind i Åbenbaringsteltet og gør tjeneste for Herren (2 Mos 30,18-21 og 40,30-32), og at jøderne skal være rene, når de spiser mad, der er ofret til Gud (3 Mos 7,19-20). Disse renhedsforskrifter har farisæerne appliceret på ethvert måltid, da et ethvert måltid skal være helligt.

3-4. Jesu svar falder i to dele. Først afviser han de gamles overlevering. Det er vers 3-9.⁴⁴ Jesu svar er en anklage, og i anklagen er der en kontrast mellem *Guds bud*, der refererer til de ti bud, og de gamles overlevering. Sidstnævnte er altså ikke Guds bud og autoritativ (jf. vers 7). *For Gud har sagt: Ær din far og mor!* indfører en begrundelse for anklagen. Jesus kommer med et eksempel. Det fjerde bud inkluderer, at børn hjælper deres forældre økonomisk. Det viser fortsættelsen. *Og: Den, der forbander sin far og mor, skal lide døden* er en straffebestemmelse, der giver budet

42 Saddukæere og essæere afviste de gamles overlevering.

43 Om udbredelse af denne skik i det første århundrede e.Kr. se Davies/Allison 1991, 521-522 og Marcus 2000, 440-441. Om jødiske renhedsregler på Jesu tid se Sanders 1987, 180-188.

44 Jf. Westerholm 1978, 75-85.

vægt.⁴⁵ Jesus bekræfter de ti bud, men han fjerner straffebestemmelser, der er knyttet til dem (se ekskurs om Jesu forhold til Moseloven). Her omtaler Jesus straffebestemmelsen, fordi han taler til jøder, der anerkender hele Moseloven.

5-6. *Men I siger* introducerer et eksempel fra de gamles overlevering. Når man udtalte ordet *tempelgave* over en sum penge eller en ejendom, var det indviet til templet, og man kunne ikke længere bruge det indviede til for eksempel at hjælpe sine forældre. Løftet bliver dermed vigtigere end buddet. Overholdelse af de gamles overlevering kan altså indebære en ophævelse af Guds ord.

7-9. Versene er et skriftbevis for anklagen i vers 3-6. Denne profeti opfyldes flere gange, blandt andet på Jesu tid,⁴⁶ og beskriver her farisæernes hykleri (som er modsætningen mellem ydre og indre fromhed). Deres gudsyndelse er falsk, fordi hjertet er fjernt fra Gud. *For det, de lærer, er menneskebud* er begrundelsen. Jesus identificerer de gamles overlevering som bud fra mennesker,⁴⁷ og når de overholder den, adlyder de ikke Gud. Gennem dette citat viser Jesus, at overholdelse af de gamles overlevering er årsagen til deres ydre fromhed. Første del af Jesu svar er en principiel afvisning af de gamles overlevering: 1) Den er ikke Guds bud, 2) Den kan ophæve Guds bud, og 3) Den fremmer en ydre gudsyndelse.⁴⁸

10-11. Jesus kalder nu skaren til sig og introducerer anden del af sit svar, som er en principiel afvisning af rituel renhed. *Hør og forstå* er en opfordring til at forstå lignelsen. Denne lignelse er et ordsprog, der er formuleret som en antitetisk parallelisme. Man kan forstå lignelsen på to måder.

45 Dette er fra 2 Mos 21,17 og 3 Mos 20,9.

46 Citatet fra Es 29,13 beskriver det jødiske folk på Esajas' tid. Denne beskrivelse er typisk for forholdet mellem Herren og hans folk, idet det samme forhold mellem Gud og hans folk findes på Jesu tid. Ordet »profeterede« er da forstået typologisk, for verset beskriver et mønster, som gentages.

47 Citatet svarer stort set til LXX, og i forhold til den hebraiske tekst er den eneste væsentlige ændring, at LXX har indsat et »forgæves«, der blot er en tydeliggørelse i forhold til den hebraiske tekst, for det fremgår af selvet verset, at denne dyrkelse er en ydre og falsk dyrkelse.

48 Jf. Banks 1975, 132-138.

1) Modsætningen i lignelsen mellem *det, der kommer ind i munden*, og *det, som kommer ud af munden*, er relativ. Jesus siger da: Mad gør uren, men ikke så meget som de onde tanker.⁴⁹ Hvis man forstår modsætningen som en absolut modsætning, ophæver Jesus Moselovens regler vedrørende ren og uren mad. Dette er man skeptisk over for og argumenterer med,⁵⁰ a) at Jesus i Matt 5,17-20 bekræfter hele Moseloven, b) at Jesus i Matt 23,2-3 igen bekræfter hele Moseloven, c) at Matt 15,20b viser, at Jesus i Matt 15,1-20 udelukkende taler om de gamles overlevering, d) at Matthæus har udeladt Markus' kommentar fra Mark 7,19, og det peger på, at Matthæus er uenig med Markus, og e) at den første menigheds holdning til Moselovens renhedsforskrifter viser, at Jesus ikke har ophævet dem.

Med hensyn til de to første punkter vil jeg henvise til min tolkning. Med hensyn til Matt 15,20b skal dette forstås som en applikation af princippet om, at intet udefra gør mennesket urent, men kun det, der kommer indefra.⁵¹ Dette princip er mere omfattende end spørgsmålet om vask af hænder. Med hensyn til punkt fire er Markus' redaktionelle kommentar blot en præcis applicering af lignelsen og forklaringen, som både Markus og Matthæus gengiver. Med hensyn til punkt fem kan man se en gradvis tilegnelse af den forståelse, som Jesus lægger frem i Matt 15,1-20, og den gradvise tilegnelse skyldes indgroede vaner og konservatisme, som gør, at Gud må gribe ind med en ny åbenbaring for Peter (ApG 10,14-15; 15,20-21 og jf. Gal 2,11-13).⁵² Udviklingen frem mod den afklaring, vi finder i Rom 14,14; 1 Kor 9,19-23; 10,31 og 1 Tim 4,3-5, forstås bedst på baggrund af Jesu opgør med Moselovens regler for ren og uren mad.

2) Modsætningen i lignelsen er absolut. a) Den samme konstruktion (ikke ... men) findes fem gange i evangeliet (Matt 5,17; 9,13; 10,34; 15,11 og 20,28), og den formulerer hver gang en absolut modsætning. b) Jesu forklaring af lignelsen tolker den som en absolut modsætning. I vers 18 afviser Jesus, at noget udefrakommende kan gøre et menneske urent; det

49 Luz 1999, 418, skriver, at Jesus ikke afviser Moseloven, men underordner Moselovens regler for rent og urent under buddet om kærlighed.

50 Davies/Allison 1991, 531, Luz 1999, 418 og Kvalbein 2008, 280-282.

51 Carson 1984, 351.

52 Westerholm 1978, 82 og Carson 1984, 352.

kan kun det, der kommer indefra (vers 19-20a). c) Matt 15,20b er da blot en applicering af dette princip d) Tolkningen bekræftes i Mark 7,19 og Rom 14,14. *Ikke det, som kommer ind i munden* refererer til mad, da det handler om renhed i forbindelse med måltider (jf. vers 2). Jesus afviser, at mad gør et menneske etisk urent.⁵³ *Men det, som kommer ud af munden* refererer til onde tanker (vers 19). Ud fra lignelsen og forklaringen i vers 17-20 er det tydeligt, at ordet *gør urent* er etisk forstået,⁵⁴ for det er det onde, der gør et menneske urent. Rituel urenhed gør et menneske urent over for Gud, så det ikke kan nærme sig ham i tempeltjenesten. Jesus fastslår nu, at det er ondskab, der adskiller et menneske fra Gud. Jesus ophæver da selve begrebet rituel eller kultisk urenhed, og han afskaffer derved de love i Moseloven, der handler om rituel renhed.⁵⁵

12-13. Det græske ord, der er oversat med *tog anstød*, kan betyde *blev oprørte* og *blev forargede*, og årsagen hertil er, at farisæerne er overbevist om, at Jesus afviser Guds lov, når han afviser de gamles overlevering. *Men han svarede dem: Enhver plante, som min himmelske fader ikke har plantet, skal rykkes op med rode.* Billedet er et domsord over farisæerne. *Plante* er en metafor for Guds folk (jf. Es 5,7; 60,21 og 61,3), og farisæerne er ikke en del af dette. At de *skal rykkes op med rode* beskriver dommen over dem (jf. Matt 13,24-30).⁵⁶

14. *Lad dem være* er en opfordring til disciplene om ikke at have mere med farisæerne at gøre. Opfordringen begrundes med det følgende ord-

53 Verbet *koinoi* (*gør urent*) kan referere til rituel urenhed pga. det foregående, men det er bedre, at det refererer til etisk urenhed pga. kontrasten til vers 11b (Davies/Allison 1991, 529). Vers 11 er en antitetisk parallelisme, og da er det naturligt, at ordet *gør urent* har samme betydning i de to halvdele. Det afgørende i udsagnet er, om noget har berøring med hjertet (jf. vers 17-19), og da handler det om etisk urenhed.

54 Der bruges det samme verbum (*koinoi*) som i vers 11a.

55 Banks 1975, 140-141, mener, at Jesus hverken angriber eller bekræfter loven, men Jesu udsagn bevæger sig i et andet område, der formulerer en ny forståelse af, hvad der konstituerer urenhed. Westerholm 1978, 83 og 90-91, skriver om Jesu ligegyldighed over for visse dele af GT's love. Udsagnet i vers 11 og tolkningen i vers 17-20 ophæver dog dele af Moseloven.

56 Passivformen er en omskrivning for Gud.

sprog: *De er blinde vejledere for blinde*. Farisæernes blindhed består i deres udlægning af loven (jf. vers 2 og Matt 23,16 og 24). *Og når en blind leder en blind, falder de begge i grøften* beskriver resultatet. Farisæerne leder folk vild med deres forståelse af loven.

15-16. Lignelsen i vers 11 er enkel og klar, men pointen er radikal, for den ophæver en del af Moseloven. Det gør billedet vanskeligt for disciplene, for de kan ikke tro, at Jesus ophæver dele af Moseloven (jf. Matt 13,10 og 13,36). Jesus bebrejder dem, at de ikke forstår denne enkle lignelse (jf. Matt 16,5-12). *Også I* fortæller, at de ikke er anderledes end alle andre.

17-18. Jesus undrer sig over deres manglende forståelse. I etisk-religiøs forstand er *maven* et neutralt sted. Mad gør derfor ikke et menneske etisk urent (jf. vers 11). *Men det, som kommer ud af munden* refererer til onde tanker (vers 19), som *udgår fra hjertet*. I bibelsk tankegang er *hjertet* det »sted« i mennesket, hvor tanker opstår, viljen findes, beslutninger tages, følelser og begær opstår. I og med at onde tanker udgår fra hjertet, er hjertet ondt. *Og det gør et menneske urent*. De onde tanker og eksemplerne i vers 19 definerer *urent* som det onde i etisk forstand.

19-20. *Thi fra hjertet udgår onde tanker* er en begrundelse for, at det, der udgår fra hjertet, gør et menneske urent. Ondskaben opstår i hjertet som forestillinger og overvejelser, og de bliver til virkelighed i ord og handling.⁵⁷ *Mord, ægteskabsbrud, utugt, tyveri, falsk vidnesbyrd og bespottelser* eksemplificerer de onde tanker. Jesus nævner forskellige overtrædelser af de ti bud.⁵⁸ *Bespottelser* er hån og spot mod Gud (Matt 12,31). Derimod har det ingen betydning for et menneskes renhed, om man spiser med uvaskede hænder (jf. vers 2).

Farisæere stiller spørgsmål om overholdelse af de gamles overlevering, og første del af Jesu svar (vers 3-9) er en principiel afvisning af denne. Anden del af Jesu svar (vers 10-20) er en principiel afvisning af enhver form for rituel urenhed, for urenhed kommer ikke udefra, men indefra. Urent er det, der kommer i berøring med hjertet. Dermed afviser Jesus

57 *Onde tanker* står som det overordnede begreb, og de følgende termer er eksempler på onde tanker.

58 Om *ægteskabsbrud* og *utugt* se Matt 5,31.

også dele af Moseloven såsom regler for uren mad og andre regler for kultisk urenhed. Urenhed er da ikke ydre, men indre, ikke fysisk, men personlig, og ikke rituel (kultisk), men etisk. Den har ikke med maven, men med hjertet at gøre. Jesus lærer, at det onde kommer fra hjertet og ikke fra samfundet. Samfundsforhold kan naturligvis fremme ondskab, men et menneske skal stadig tage påvirkningen til sig – tage det til hjerte – så det kan blive virkeliggjort. Derved fastholder Jesus menneskets ansvarlighed.

Den kana'anæiske kvinde (15,21-28)

Jesus har diskuteret og undervist om rent og urent, og han forlader nu Galilæa og drager mod Tyrus og Sidon.

Struktur:

- v.21-22 Situation: Kvindens bøn om uddrivelse
- v.23a Jesu svar: Tavshed
- v.23bc Disciplenes opfordring: Send hende bort
- v.24 Jesu svar: Han er sendt til Israel
- v.25 Kvindens fornyede bøn om hjælp
- v.26 Jesu svar: Brødet er til børnene
- v.27 Kvindens svar: Der er smuler til hundene
- v.28 Forsikring om helbredelse

21. Jesus forlader Galilæa og drager nordpå til Libanon. Jesus er på hedensk grund.⁵⁹

59 Beretningen om den kana'anæiske kvinde følger efter en debat om rent og urent, og mange læser da denne beretning i forlængelse af den foregående. Men selvom det hedenske land var urent, og kvinden var uren ud fra en jødisk synsvinkel, og selvom datteren er besat af en uren ånd, og hedningerne sammenlignes med urene hunde, viser Jesu svar, at problematikken ikke er ren – uren, men om hvem der har en frelseshistorisk førsteprioritet til Jesu mission nemlig Israel.

22. Ordet *kana'anæisk* er en betegnelse for områdets befolkning.⁶⁰ Kvinden er en etnisk hedning. Hendes råb: *Forbarm dig over mig, Herre, Davids søn* er en indirekte bøn om, at Jesus vil uddrive dæmonen af hendes datter (se Matt 9,27). Rygterne om, at Jesus, Davids søn, kan uddrive dæmoner, er nået helt til Libanon. Kvinden tiltaler Jesus som Davids søn, dvs. som Messias. Med tiltalen *Herre, Davids søn* viser kvinden, at hun tror, at Jesus har magt over dæmonerne. Nu beder hun Jesus om en barmhjertighedsgerning. Datteren er besat, og kvinden beder om, at Jesus vil uddrive den. Nøden driver hende til bøn.

23. *Men han svarede hende ikke et ord.* Svaret er tavshed. *Og hans disciple kom hen og bad ham: Send hende væk! Hun råber efter os.* Kvinden fortsætter med at råbe, mens Jesus og disciplene går videre. Disciplenes opfordring kan forstås på to måder. Enten betyder den, at Jesus skal sende hende bort med uforrettet sag, så de får fred for hende, eller også ønsker de, at Jesus skal opfylde kvindens ønske, så disciplene får fred for kvinden. Det sidste er det sandsynligste på grund af Jesu svar i vers 24.

24. Jesus reagerer på disciplenes bøn. *Han svarede: Jeg er ikke sendt til andre end til de fortabte får af Israels hus.*⁶¹ Det er et svar til disciplene, som kvinden også hører. Her forklarer Jesus sin manglende respons på kvindens råb. Jesu mission er begrænset til Israel (jf. Matt 10,6).⁶² Israel karakteriseres som *de fortabte får af Israels hus* (se Matt 10,6).

25. Kvinden giver imidlertid ikke op. Hun *kastede sig ned for ham* og udtrykker dermed sin underkastelse under Jesu vilje. Med tiltalen *Herre* anerkender hun Jesu autoritet og lægger uddrivelsen hen til Jesu afgørelse. *Hjælp mig* er en fornyet bøn om at uddrive dæmonen fra datteren. Som mor identificerer kvinden sig helt med datteren og siger derfor *hjælp mig*,

60 Matthæus anvender sandsynligvis en gængs betegnelse for områdets befolkning. I GT bliver kana'anæisk typisk brugt om den oprindelige befolkning i Israel, og ordet vækker associationer i retning af gudløshed, afgudsdyrkelse og grov synd. I beretningen om den kana'anæiske kvinde er hun imidlertid hverken forbundet med afgudsdyrkelse, grov synd eller gudløshed.

61 Se ekskurs om mission til jøder og hedninger.

62 Svaret viser, at vandringen til dette område ikke er en udvidelse af missionsområdet men en retræte (se Mark 7,24).

når det gælder hjælp til datteren. Kvinden har sikkert hørt Jesu svar til disciplene, men hun holder fast i sin bøn om hjælp til trods for, at datteren befinder sig uden for målgruppen for Jesu mission.

26. *Han sagde: Det er ikke rigtigt at tage børnenes brød og give det til de små hunde.* Børnene er en metafor for Israel, og *de små hunde* er en metafor for hedninger. *De små hunde* er dem, der holdes som kæledyr inden døre. Det er ikke gadens store hunde eller de vilde hunde uden for landsbyen. Hunden blev betragtet som et urent dyr, og jøder brugte ordet »hunde« som en nedsættende betegnelse for hedninger. Hører man ordene *børn* og *små hunde* brugt i en jødisk polemik, er sprogbrugen nedsættende og stødende, men i Jesu mund er sprogbrugen ikke nedsættende eller fremmedfjendsk, for ifølge billedet hører de små hunde til i huset (vers 27). *Det er ikke rigtigt* betyder, at det ikke stemmer overens med Guds frelsesplan. Jesus skal først forkynde for jøderne. Det er Guds frelsesplan. *Børnenes brød* er det, der er bestemt for børnene.⁶³ Brødet er en metafor for frelsen, for beretningen handler om en dæmonuddrivelse, og dette er en del af Guds frelse. Med billedet understreger Jesus, at frelsen er for Israel.⁶⁴ Evangeliet skal derfor først tilbydes Israel og derefter hedninger (Matt 21,43; 22,8-9 og 28,18-20). Frelsen og frelsesvilkåret er dog det samme for begge parter. Kvinden skal derfor forstå sig selv ud fra denne frelsesplan og handle i lydighed mod denne. En anerkendelse af Israels principielle førsteer gør mission for hedninger mulig. Med billedsprog har Jesus placeret kvinden i et frelseshistorisk skema med »for jøde først og så for græker« (Rom 1,16). Han har fortalt kvinden, hvad der er hendes vilkår på denne tid, hvor Jesus er sendt til de fortabte får af Israels hus.

27. Kvinden svarer: *Jo, Herre, for de små hunde æder da af de smuler, som falder fra deres herres bord,* og knytter dermed til ved billedet, Jesus

63 Det er en objektiv genitiv.

64 Tre faktorer viser, at billedet skal forstås på denne måde: 1) Jesus befinder sig i et hedensk område, hvor han møder en hedensk kvinde. 2) Billedet er en afvisning af kvindens bøn, og derfor svarer den hedenske kvinde til de små hunde. Dermed identificeres de små hunde som hedninger. 3) Billedet er en kommentar til udsagnet i vers 24, der fortæller, at Israel har førsteer til Jesus.

brugte. Kvinden anerkender sin position i Guds frelseshistorie og ser sin virkelighed, som Jesus beskriver den: Hun er som en af de små hunde. Kvinden udvider imidlertid billedet inden for de rammer, Jesus har sat, og taler om, at de små hunde spiser af smulerne fra bordet. Børnene (*deres herre*) har stadig første retten, men de små hunde får også noget. Det sker ikke på bekostning af børnene. Alt, hvad kvinden beder om, er smuler.⁶⁵

28. *Da sagde Jesus til hende: Kvinde, din tro er stor. Det skal ske dig, som du vil.* Kvindens tro er stor, fordi hun overvinder Jesu tavshed (vers 23) og afvisning (vers 24), og fordi hun tilegner sig Jesu ord og bekender sin tro med hans ord (vers 27).⁶⁶ Gennem billedet har Jesus åbenbaret for denne hedenske kvinde, hvad der er hendes position i Guds frelsesplan. Dette anerkender kvinden, og hun taler i overensstemmelse med dette. Med ordene *det skal ske dig, som du vil* opfylder Jesus hendes bøn (jf. Matt 8,13). Dette ord er et almagtsord, der uddriver dæmonen.

Denne beretning forstår vi kun, når vi læser den i dens helhed. Afslutningen fortæller, at Jesus vil uddrive dæmonen af datteren. Men han gør det ikke betingelsesløst. Han fører moderen ind i Guds frelseshistorie, lader hende se sin position dér, så hun kan bede ud fra den. Beretningen handler om en specifik kvinde, der befinder sig i en specifik historisk situation, hvor evangeliet endnu ikke var nået ud til hedningerne. Den handler ikke om vores situation, men Jesus lærer også os, at Gud er Gud og bestemmer vore vilkår, og at vi skal bøje os og anerkende dem. Dette er forudsætningen for bøn. Ligesom kvinden ikke havde en selvfølgelig ret, således har vi heller ingen selvfølgelig ret til bønnehørelse, men Gud opfylder vore bønner af nåde.⁶⁷ Beretningen viser et eksempel på en

65 Der er en lang tradition for at tolke kvinden som smartere end Jesus, idet hun vender Jesu egen lignelse imod ham (f.eks. France 2007, 595). Kvinden vinder diskussionen. Hun gendriver Jesu argument, og Jesus ved ikke, hvad han skal svare. Dette stemmer ikke overens med evangeliernes billede af Jesus, der gang på gang viser, at han ikke overvindes i diskussioner. Han er Guds søn, og som Guds søn ser og kender han kvindens tanker og argumentation på forhånd, og hvordan skulle kvinden da kunne overraske Jesus og vinde over ham?

66 Lenski 1964, 305-306.

67 Nogle mener, at Jesus grundlæggende er imod at uddrive dæmonen af datteren, og at han kun modvilligt handler på grund af kvindens stædighed og argumentation.

udholdende bøn og en stor tro. Kvinden møder tavshed og afvisning på afvisning. Alligevel holder hun fast i sin overbevisning om, at Jesus kan uddrive dæmonen til trods for afvisning. Troen er stor, fordi hun griber den åbning, der er i Jesu ord, og holder fast i bønnen ud fra det grundlag, Jesus giver hende.

Helbredelser ved Galilæas Sø (15,29-31)

Matthæus har fortalt om Jesu retræte til hedenske områder (Matt 15,21), og han beretter nu, at Jesus vender tilbage til området ved Galilæas Sø.

Struktur:

v.29-30 Helbredelser

v.31 Skarens reaktion

29-31. Jesus kommer nu til Genesaret Sø. Det rygtes, at han er dér. *Og store folkeskarer kom hen til ham med lamme, blinde, stumme og mange andre. De lagde dem for hans fødder, og han helbredte dem.* Matthæus fortæller om Jesu helbredende aktivitet (jf. Matt 14,34-36), der vækker skarens undren. Denne undren skyldes, at skarerne har svært ved at integrere helbredelserne i deres eksisterende forståelse af Jesus som profet (jf. Matt 16,13-14). Deres forståelse bliver sikkert ved det profetiske, fordi de ender med at lovprise Gud. De ser Jesus som en profet, der formidler helbredelser fra Gud. Matt 14,29-31 er et resumé, og det har den funktion at generalisere Jesu helbredende virke (jf. Matt 14,34-36).

Det andet bespisningsunder (15,32-39)

Jesus opholder sig på østsiden af Genesaret Sø, og igen samles en stor skare om ham. Den har ikke noget at spise, og Matthæus fortæller om det andet bespisningsunder.

Struktur:

Dette svarer ikke til evangeliernes billede af Jesus, der betoner hans villighed til at hjælpe.

- v.32 Situation
- v.33 Disciplenes reaktion
- v.34-38 Bespisningsunderet
- v.39 Bortsendelse

32. Jesus opholder sig som nævnt på østsiden af Genesaret Sø (jf. Matt 15,29). Her kalder han sine disciple til sig og siger: *Jeg har medlidenhed med skaren.*⁶⁸ Jesus lægger sin medlidenhed frem for disciplene (jf. Matt 14,14). Det er en medlidenhed, som skyldes, at Jesus identificerer sig med skaren. Han bærer derfor deres byrde og nød. Det er en medlidenhed, der fører til handling. *For de har allerede været hos mig i tre dage, og de har ikke noget at spise* er begrundelsen for Jesu medlidenhed. Det fortæller om Jesu dragende magt, der trækker store skarer til sig, og om skarens udholdenhed. Men skaren mangler nu mad. *Og jeg vil ikke sende dem sultne bort* fortæller om Jesu beslutning. *For at de ikke skal blive udmattet undervejs* er begrundelsen. Jesus har omsorg for alle menneskets behov. Jesus lægger altså sin medlidenhed, beslutning og bekymring frem for disciplene.

33. Disciplene ser umiddelbart ingen løsning på situationen. *Hvorfra skal vi her i ødemarken skaffe brød nok til at mætte så stor en skare?* Disciplene skulle have identificeret sig med Jesu medlidenhed og ladet den være bestemmende i deres liv. I stedet ser de kun det umulige. I dette øde område kan ingen skaffe brød, så skaren kan mættes. På baggrund af det første bespisningsunder kan disciplenes spørgsmål virke besynderligt, men når man tænker på troendes glemsomhed, deres manglende tro og opgivelse, virker det helt naturligt. Den kristne har en forunderlig evne til at glemme Guds under og møder derfor fremtiden uden troens erfaring. Denne tolkning bekræftes i Matt 16,5-12, der viser, at de intet har lært af bespisningsunderne.

34-39. Disciplene har svigtet. De havde ikke Jesu medlidenhed. Jesus tager derfor initiativet og spørger dem: *Hvor mange brød har I? De svarer: Syv, og nogle småfisk.* Det er de ressourcer, der findes. Jesus lader skaren sætte sig på jorden og forbereder dermed bespisningsunderet. *Og*

68 Min oversættelse.

han tog de syv brød og fiskene, takkede, brød dem og gav disciplene dem, og de delte dem ud til skarerne. (Se Matt 14,19). Og alle spiste og blev mætte, og de samlede de stykker sammen, som var tilovers, syv kurve fulde. (Se Matt 14,20). Der var omkring fire tusind mænd, som havde spist, foruden kvinder og børn. Og da han havde sendt skarerne bort, gik han om bord i båden og kom til egnen ved Magadan.⁶⁹ Vedrørende forståelsen af disse vers se tolkningen til Matt 14,17-21. Tallene er anderledes, men der sker det samme her som ved det første bespisningsunder.

Med GT som forståelsesnøgle har vi en jahvistisk analogi. Jesus gør, hvad kun Gud kan (jf. Matt 14,20-21). Gud skaffede Israel manna i ørkenen; Jesus skaffer skaren mad i et øde område.⁷⁰

Kravet om tegn (16,1-4)

Efter bespisningsunderet forlader Jesus straks området og sejler til Magadan.

Struktur:

- v.1 Krav om tegn
- v.2-4 Afvisning af kravet

1. Her fortælles om en ny konfrontation med farisæerne og saddukæerne. De kom *for at friste ham*.⁷¹ *Peirazein* kan gengives med *for at prøve* eller *for at friste*, og det kan betyde, at farisæerne og saddukæerne enten kommer for at prøve Jesus. Han har talt og udført undere, og nu udsætter de ham for en prøve. *Et tegn fra himlen* er et tegn fra Gud, der skal legitimere ham som Guds profet. Eller det kan betyde, at farisæerne og

69 *Magadan* er måske Magdala eller et ukendt sted.

70 Omtalen af de syv kurve og de 4000 har givet anledning til symbolske tolkninger. 7-tallet er da symbol for hedningerne, fordi jøder opdelte hedningerne i 70 nationer, eller fordi Gud gav hedninger de 7 noachitiske bud eller pga. de 7 fattigforstandere. Dette er rent spekulativt. Med de 4000 tænker man på de 4000 dørvogtere og musikere i templet (1 Krøn 23,5) eller på de fire vinde (Mark 13,27) eller de fire verdenshjørner (Åb 7,1) – de to sidste skal da vise, at de 4000 repræsenterer hedningerne. Dette er også rent spekulativt.

71 Min oversættelse.

saddukæerne frister Jesus, idet de forsøger at forlede ham til ulydighed. De håber, at Jesus vil fremprovokere Guds vrede, når han forlanger et tegn.⁷² Jesu mission i forkyndelse og undere er imidlertid selvbekræftende, og deres prøvelse eller fristelse er med vantroen som fortegn. Farisæerne og saddukæerne har kendskab til Jesu undere, og *et tegn fra himlen* er derfor noget mere. De beder om et tegn direkte fra Gud, idet *fra himlen* er i kontrast til Jesu undere på jorden (jf. Matt 12,38). Der er tænkt på torden, formørkelse, at solen står stille, en stjernes fald etc.⁷³ De ønsker et legitimationsunder, der skal bevise Jesu guddommelige autoritet.⁷⁴

2-4. *Men han sagde til dem: Ved aftenstid siger I: Det bliver godt vejr i morgen, for himlen er rød, og om morgenen siger I: Det bliver dårligt vejr i dag, for himlen er rød og truende.* Jesus nævner nogle vejr-fænomener, som man bruger til at forudsige vejret med.⁷⁵ Vejr-fænomenerne fungerer som tegn. *Men tidernes tegn kan I ikke tyde.* Der er tænkt på de tegn, farisæerne og saddukæerne er vidne til, og da refererer *tidernes tegn* til Jesu undere.⁷⁶ De er frelsestidens kendetegn, der identificerer Jesus som den ventede frelser (jf. Matt 11,1-6). Farisæerne og saddukæerne behøver ikke et tegn fra himlen. De har set Jesu undere. *En ond og utro slægt kræver tegn, men den skal ikke få andet tegn end Jonastegnet.* Vers 4 er en næsten ordret gentagelse af Matt 12,39. *Og han forlod dem og gik sin vej* understreger hans afvisning.

Jesus afviser det krævede tegn her og nu. Farisæerne er på grund af deres vantro ikke i en position, hvor de kan stille krav. Det vil anfægte Guds suverænitæt. Kravet er født af vantro, og denne form for vantro møder Gud ikke. Til gengæld giver Gud i sin time et tegn fra himlen, og det er opstandelsen.

72 Der er en tydelig parallel til generationen på ørkenvandringens tid, der fristede Gud, dvs. udfordrede Gud og fremprovokede hans vrede. Farisæerne udfordrer altså Jesus med vantroen som fortegn.

73 Davies/Allison 1991, 580.

74 Jf. Gibson 2004, 160-165.

75 Med undtagelse af den første sætning i vers 2 er vers 2 og 3 tekstkritisk usikre, da de mangler i nogle af de ældste og bedste håndskrifter.

76 Der bruges det samme græske ord for tegn (*sēmeion*) i vers 1 og 4, men de refererer til noget forskelligt.

Advarsel mod farisæernes og saddukæernes lære (16,5-12)

Jesus og disciplene sejler mod den anden side af Genesaret, men disciplene har glemt at tage brød med.

Struktur:

- v.5 Situation: Mangel på brød
- v.6 Advarsel mod farisæernes og saddukæernes lære
- v.7 Disciplenes misforståelse
- v.8-11 Jesu reaktion
- v.12 Disciplenes forståelse

5-7. *Jesus sagde til dem: Se til, at I tager jer i agt for farisæernes og saddukæernes surdej.* Jesus bruger *surdej* som en metafor for en ond indflydelse,⁷⁷ og den identificeres som deres lære i vers 12. Matthæus har i Matt 15,1-9 givet et konkret eksempel på farisæernes lære og i 16,1-4 på farisæernes og saddukæernes lære nemlig deres krav om et tegn fra himlen. Men disciplene misforstår Jesus.

8. Jesus og disciplene befinder sig i en båd, og Jesus overhører disciplenes diskussion og spørger: *Hvorfor siger I til hinanden, I lidetroende, at det er, fordi I ikke har brød med?* Jesus stiller et undrende spørgsmål, der sætter fokus på disciplenes misforståelse. *Lidetroende* finder vi også i Matt 6,30; 8,26; 14,31 og jf. Matt 17,20.

9-10. *Forstår I endnu ikke er en bebrejdelse.*⁷⁸ Ordene *endnu ikke* fokuserer på, at de burde have forstået. *Eller husker I ikke de fem brød til de fem tusind, og hvor mange kurve I da samlede? Eller de syv brød til de fire tusind, og hvor mange kurve I da samlede?* Eksemplerne refererer til de to bespisningsunderer (Matt 14,13-21 og 15,32-39). *Forstår* og *husker* er overlappende i betydning. Jesus ønsker ikke blot at kalde en erindring frem i disciplenes bevidsthed (jf. Mark 8,19-20), men han efterlyser en erindring med en eksistentiel forståelse for undernes åbenbarende betydning. Bespisningsundererne er åbenbaringer af Jesus, og de tegner et billede af, hvem Jesus er: En person som har magt over materielle forhold, og som ikke er begrænset af de fysiske forhold, men kan forvandle de få

77 Surdej kan også anvendes i positiv betydning (Matt 13,33 og Luk 13,21).

78 Min oversættelse.

brød og fisk til et stort måltid. Disciplenes bekendelse i Matt 14,33 har vist, at de i en eller anden udstrækning har forstået dette, men nu er det ude af deres bevidsthed. Derfor efterlyser Jesus denne erindring, så de forstår undernes åbenbarende betydning og applicerer denne betydning på deres egen situation.⁷⁹ Hvis disciplene blot havde husket den Jesus, som underne åbenbarede, var det ligegyldigt, om de havde glemt at tage brød med, for de er sammen med en guddommelig person, der sprænger alle fysiske begrænsninger.⁸⁰

11-12. *Hvorfor forstår I ikke, at jeg ikke talte til jer om brød* er en gentagelse af spørgsmålet i vers 8.⁸¹ Mangel på brød er ikke et problem, når de er sammen med Jesus. *Tag jer i agt for farisæernes og saddukæernes surdej* er en gentagelse af advarslen i vers 6. *Da forstod de, at han ikke sagde, at de skulle tage sig i agt for surdej til brød, men for farisæernes og saddukæernes lære.* Noget forstår disciplene. Her defineres *surdej* som *lære*.

Beretningen fortæller, at det ikke er nok at huske, hvad Jesus har gjort, vi skal også forstå og tilegne os det. Først da får det virkning i vort liv.

79 Jf. Roloff 1970, 250.

80 De alternative tolkninger er, 1) at disciplene ikke forstår bispisningsundernes symbolske betydning som nadverhandlinger eller som en åbenbaring af Jesus som livets brød. Da jeg ikke finder en symbolsk betydning i bispisningsunderne, bortfalder denne tolkning. 2) Disciplene forstår ikke, at Jesus er Messias og evner altså ikke at se, at Jesus åbenbarer sin messianitet i bispisningsunderne. Her forstår man denne manglende forståelse i sammenhæng med Peters bekendelse i Matt 16,13ff. Peters bekendelse er dog ikke en ny erkendelse, men resultatet af disciplenes vandring med Jesus.

81 Min oversættelse.